

Gyermekhősök

Eörsi László tényekről és legendákról beszél

A forradalmaknak gyermekhősei is vannak. Gavroche-t a párizsi utca barikádjainak kedves csirkefogóját, aki gúnyverseket dalolva bosszantotta haláláig a felkelőkre lövöldöző katonákat Victor Hugo tette halhatatlanná. Az 1848-as magyar forradalmat nemcsak fiatalok indították el, hanem a csataterein is szép számmal harcoltak olyan katonák, akiknek az iskolapadokban lett volna a helyük. 1956. októberében pedig a pesti utcán a forradalom első óráitól kezdve megszokottá váltak a karjukon nemzetőrszalagot, kezükben fegyvert viselő ifjú forradalmárok. Az is tény, nemcsak dísznek hordták a fegyvert. Részt vettek a harcokban, megtalálhatjuk őket az áldozatok között is. Ám ha a szigorúan tárgyilagos történész szemével nézzük az eseményeket, rögtön kevesebb konkrétumot tudunk. Erről kérdezzük a kor történelmének kutatóját, Eörsi Lászlót.

– A gyermekek jelenléte ebben a forradalomban letagadhatatlan. Az, hogy kevés a dokumentumunk, érthető. Az első órák, napok forradalmi láza mágnesként vonzotta a gyerekeket...

– *Akik szovjet partizánfilmeket néztek fel...*

– ... és március 15-e példáján. Az iskolában eddig azt tanulták, hogy a legszentebb dolog a forradalom. Hát persze, hogy nem akartak kimaradni belőle.

– *Azért van egy furcsa ellentmondás. Szálasi ifjú pribékei kivétel nélkül tanultak hit- és erkölcsstant, '56 ifjú hősei viszont a Rákosi-rendszer iskoláiba jártak.*

– Az iskola nagyon bonyolult módon hat a tanítványaira. Egy biztos, az októberi napokban az egész magyar fiatalság forradalmár volt.

– *Kívéve Balogh Andrist, aki ragaszkodott a piros nyakkendőjéhez.*

– Bizonyára volt néhány gyerek, aki a szülők elveihez volt szolidáris. De ha előhozod beszélgetésünkben azt a borzalmasan rossz verset, kíváncsi vagyok, akad-e olvasód, aki még emlékszik rá.

– *Ott tartottunk, hogy kevés a dokumentum ezekről a forradalmi gyerekekről. Pedig teli vannak az*

emlékek ilyen legendákkal. Például amikor beszappanozták az utat a srácok, és a tankok nem tudtak fölmenni a hegyoldalra.

– Ez nem legenda. Tényleg így történt. Ezek a nehéz alkotmányok amúgy se szeretik a macskaköveket, amelyeken amúgy sem könnyű kapaszkodókat találni. Csúszkáltak, forogtak, aztán elmentek más irányba. Arra is számtalan tanúvallomásunk van, hogy egészen fiatal fiúk, sőt lányok benzines palackot...

– *Molotov-koktélt...*

– ... igen, úgy hívták; dobáltak a páncélozott járművekre. De az utólagos peraktákban kevés ilyen esetről olvashatunk.

– *Lehet, hogy a spiclik utólag kevesebb buzgalommal súgták be a gyerekeket?*

– Meg aztán nem is nagyon tudták, hogy kit súgjanak be. Az első napokban ugyanis minden nagyon gyorsan zajlott le. Ami akkor történt, arra általában nem emlékeznek. Később ez megváltozott. A különféle fegyveres csoportok állandó kapcsolatot tartottak a lakossággal...

– *Ezek szerint nemcsak levest főztek nekik, hanem jól meg is jegyezték őket.*

– Mások főzték a levest, és másoknak volt utólag élesre állított memóriájuk. Ekkorra azonban általánossá vált az az igény, hogy a gyerekeket mindenhol haza kell küldeni.

– *Mint Jancsit Pongrácz Gergely csapatából.*

– Ez is jó példa. Oda-csapódik a tizenhárom éves fiú, igazolványt kap, már egészen jól érzi magát, amikor előkerül az anyja, aki napok óta kereszte.

– *26-án került a csapatba, és 2-án látja meg az édesanya fiát a Corvin Mozi előtt...*

– Ebben az időben nagyon sok családnál kényszerű program, hogy az utcákat járják eltűnt gyermekeiket keresve. Eléggé kétértelmű volt, hogy élve találják meg őket. Vannak azután olyanok, akiket utólag azonosítottunk különféle nyugati lapokban megjelent képeik után.

– *Ilyen képek alapján volt, akit ki is végeztek.*

– Sajnos, a szenzációt kereső sajtó nem mindig gondolt híradásának kö-

vetkezményeire. Néha egy kicsit letakarták az arcot, de arról még fel lehetett ismerni.

– *A perek közül a leghíresebb kétségtelenül Mansfeld Péteré volt.*

– Mansfeld ügye jelképpé vált, hiszen a bosszúért lihegő hatalom szemforgató módon tartotta magát ahhoz a törvényhez, miszerint tizennyolc éven aluli személyt nem lehet halálal büntetni. Megvárták hát a tizennyolcadik születésnapját, és akkor felakasztották.

– *Miért volt ez ilyen fontos? Tudniuk kellett, hogy az eset világszerte felejthetetlen felháborodást kelt az emberekben.*

– Ez az, ami majdnem érthetetlen. Mansfeld ugyanis nem ölt meg senkit. Még azt sem lehet mondani róla, hogy legendás szabadsághős lett volna. A forradalom ideje alatt mint „Szabó bácsi” csoportjának gépkocsis összekötője, főként a Széna tér és a Schmidt-kastély között teljesített szolgálatot, de máshova is elküldték a 15 éves kölyköt, aki hallatlanul vakmerő volt, és minden jogosítvány nélkül kitűnő autóvezető. Ez volt legnagyobb szenvedélye a nyúltenyésztés mellett.

– *Méddig maradt a csoporttal?*

– November 7-ig, aztán éli tovább az életét, még szerencséje is van, állandóan gépkocsikat köt el, és addig furikázik rajtuk, amíg van bennük benzin. Amikor 1957-ben elkapják, már 22 autó van a számláján. Annak ellenére, hogy korábban már szökésben volt, három évre felfüggesztik egyéves börtönbüntetését.

– *Ilyenkör kellene nyugton maradni...*

– Ő azonban a három és fél hónapos vizsgálati fogság alatt az ellenkező irányba fordul. Letartóztatott sógora és Szabó bácsi sorsa bosszúra sarkallta, így aztán hamarosan egy csapatot szervez, hogy röpcédulákkal és terrorcselekményekkel nyugtalanítsák a Kádár-rendszert. Sok mindenféle tervük van, például Mansfeld bosszút akar állni egy cellatársáért, akit a felesége adott fel. Úgy tervezték, hogy megérőszakolják, sőt meg is ölik az asszonyt, de a lakáson már a kiszabadult férjet találják. Egy rendőrt is elfognak, hogy elvegyék a fegyverét, elhurcolják, ki akarják végezni, végül elengedik, mert két gyereke van. Mégis a meg nem valósult tervek alapján ítélik halálra.

– *De miért? A legbegőzöltebb bírónak is látnia kellett volna, hogy ezek fantáziáló kamaszok.*

– Mansfeld magatartása háborította fel őket. Mondhatnánk, megrettentek tőle.

– *Bilincsen is?*

– Talán úgy még félelmetesebb volt. A bírák megszokták, hogy a halálos fenyegetés árnyékában a legszántabb vádlottak is óvatosabbak. Mansfeld Péter egyszerűen nem hitt abban, hogy ő veszthet. Mint ahogy üldözőit is lerázta, a börtönben is csak a megfelelő alkalmat kereste a szökésre. Fogságának tizedik napján egy szeggel lyukat fúr cellája falán, hogy vádlott társával beszélhessen. Néhány nappal később piccséből letör egy 70 cm-es gömbvasat, elrejtí ruhájában, hogy a vallatásnál leüsse a nyomozót, s annak fegyverével és igazolványával megszökjön. Pechjére fényképezni viszik, ott le kell vetkőznie. Úgy le tudja vetni a kabátját, hogy a vas nem esik ki belőle, de egy rendőr véletlenül belerúg a vasba.

– *Nem hiszi el, hogy nem tud megszökni?*

– Miért hinné, mikor megszökik. Azt mondja kihallgatójának, hogy valahol fegyvereket ásva el. A helyszínelés alatt kioldozza csuklóján a szíjat, négy méter magasról leugrik, és ha az utánakapó rendőr nem billenti meg, gond nélkül eltűnik; így törött karral kénytelen kórházba menni, ahol elfogják.

– *De a bíróság előtt sem törik meg?*

– Inkább azt mondanám, túl későn. A vérbírák érezhetően félnek attól, hogy egyszer számon kérik rajtuk ítéleteiket. Ez a fiú ne tanuskodjon!

– *Furcsa módon ez a rendszerváltás után senkinek se jutott eszébe. Aki lövetett, az még most sem alhat nyugodtan, aki a bírói pulpitusról akasztatott, az igen. De ez már másik téma. Most inkább az nyugtalanít, hogy ez a Mansfeld kép eléggé messze esik a gyermekhős idealizált változatától, amelyhez már hozzászoktunk. Nem gondolod, hogy ez kiábrándító?*

– Hazugságok ellen nem lehet hazugságokkal harcolni. A hazugságok úgyis kiderülnek, és végül képek lejártnak az igazságot is.